

**ZAMONAVIY METODIK YONDASHUVLAR ASOSIDA
BOSHLANG'ICH SINFLARDA ULUSH VA KASR SON
TUSHUNCHASINI O'RGATISH METODIKASI**

N.Raximova

BuxDUPI magistranti

Annotatsiya:

O'quvchilarga ulush va kasr sonlarni o'rgatishning zamonaviy texnologiyalar borasidagi bilim va ko'nikmalarini shakllantirish va mustahkamlash masalalari.

Kalit so'zlar:sonning ulushi,kasr son ,maxraji va surati axborot texnologiyasi

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi PF-4947-son Farmoni, 2018-yil 5-sentabrdagi «Xalq ta'limini boshqarish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi PF-5538-son Farmoni, 2019-yil 29-apreldagi PF-5712-son «O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida»gi farmonlari, hamda mazkur faoliyatga tegishli boshqa me'yoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirish borasida bir qancha amaliy ishlar olib borilmoqda. Jumladan, 2023-yil "Insonga e'tibor va sifatli ta'lim"yili deb e'lon qilindi.

Bugungi kunda o'quv jarayoniga kompyuter va axborot texnologiyalarini olib kirish va dasturiy ta'minotni amalga oshirishni taqozo qilmoqda. Ayniqsa boshlang'ich sinflarda o'rgatiladigan o'rganilishi murakkab bo'lgan mavzulardan biri ulush va kasr tushunchalarini axborot texnologiyalaridan foydalanib o'qitish o'quvchilar tasavvurini kengaytirishga ,ularning bilimva ko'nikmalarini shakllantirishga hamda ulush va kasrlarni bajarishga doir mashqlarda ularning malakalarini oshirishga xizmat qiladi. Kasrlarnio'rganishda ko'rsatmalilik va ko'rgazmali qurollar masalasi muhimdir. Kasrlarni o'rganishning bu bosqichida o'tish to'la ko'rgazmali bo'lishi ayniqsa zarur, shuning uchun ulushlarning hosil bo'lish jarayoni ko'rilayotganligi munosabati bilan iloji boricha ko'proq aniq predmetlar :olma,lenta va boshqa har xil geometrik shakllarning modellarini teng bo'laklarga bo'lishga doir amaliy mashg'ulotlarni o'tkazish kerak. Bolalarni ulushlar hosil bo'lishi bilan tanishtirish ga doir birinchi darsni taxminan bunday boshlash lozim:

“Bugun biz yangi sonlar bilan tanishamiz. Mening qo‘limdagi nima?(o‘quvchi olmani ko‘rsatadi),qaranglar !Men uni nima qilyapman ?(u olmani teng ikkiga ajratadi) harbo‘lakni teng ikkiga ajratadi) Har bo‘lakni nima deb atash mumkin?olaning yarmi,bunichi? (butun olmani ko‘rsatadi)Bir butun olma nechta yarimta olmaga teng ?(ikkita). Predmetlarni teng bo‘laklarga bo‘lish bilan bir vaqtda ularni teng bo‘lmagan bo‘laklarga bo‘lish bilan ham ish ko‘rish mumkin . Masalan, doiraning bitta modulini ikkita teng b‘lakka ,ikkinchisini umuman teng bo‘lmagan ikkita bo‘lakka bo‘lish kerak.

Bolalarni turli ulushlarning nomlari va hosil bo‘lishi bilan tushuntirib bo‘lgach ularga harxil usulini qanday belgilashni ko‘rstish zarur va boshqa ko‘rinshdagi yozuvlar bilan “surat “ va “maxraj” atamalarini kiritmasdan tushuntiriladi.O‘qituvchi ikkidan bir ulushini talab qilsa, buning uchun o‘quvchilar chiziq chizishadi va chiziq ostiga ikkini , chiziq ustiga birni chizishadi.

Kasrlarning hosil bo‘lishi bilan o‘quvchilarni tanishtirish 3-sinf dan boshlanadi. Bunda ko‘rgazmalilik juda muhimdir. Kasrlar hosil bo‘lishining qaralishi munosabati bilan har xil aniq predmetlarni teng qismlarga bo‘lishga doir amaliy mashg‘ilotlar bajarilishi kerak har xil shakllarni teng qishlarga bo‘lish va shunday qismlardan bittasini, ikkitasini va bundan ortiqlarini o‘z ichiga oladigan qaralishi zarur atamalarini va kasr sonlarni belgilash simbolikasini kiritish imkonini beradi.

Sonning ulushini topishga doir masalalarni yechishda mos kasrning aniq mazmuni ochiladi va mustahkamlanadi. Bunday masalalarni yechishda sonning bir ulushini topishga doir masalalarni yechish malakasi asos bo‘ladi.

Butun sonning o‘zaro teng bo‘lgan malum bir ulushiga kasr deyiladi.Berilgan narsani yoki bir butun sonni qancha teng qismga bo‘linganligini ko‘rsatuvchi sonni kasrning maxraji, shunday qismdan nechta olinganligini ko‘rsatuvchi sonni kasrning surati deyiladi. Kasrlarni yozib bajarishda quyidagi qoidalarga amal qilish zarur. Boshlang‘ich sinfda maxraji o‘ndan katta bo‘lmagan kasrlar qaraladi. Bundan keyin kasrlarni maydaroq ulushlarga maydalash va yiriklashga doir masalalar qaraladi. “Ulushlar” mavzusiga asoslangan holda kasrlarning hosil bo‘lishi bilan birga 4-sinfda tanishtiriladi. Bunda ko‘rgazmali qurol bilim berishning bosh mezon bo‘ladi.Narsalarni, shakllarni teng bo‘laklarga 5 ga bo‘lish va bo‘laklardan bittasini, ikkitasini,uhtasini,...olish masalasi uni ifodalash va yozish asosiy vazifa bo‘ladi . Bunda kasr, kasrning surati,maxraji kabi atamalar bilan tanishtirilib o‘tiladi.

Boshlang'ich sinfdan olingan bilimlar kelajakda juda katta ahamiyat kasb etadi. Boshlang'ich sinfdan matematika o'qitishda o'quvchilarga mavzularni oddiydan murakkabga qarab olib borish lozim. Kasr tushunchasi o'quvchilarga qismlarga bo'lib o'rganilishini, chamalashni shakllantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh .M «Xalq ta'limini boshqarish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi PF-5538-son farmoni
2. Bekboyeva N.M., Adambekova G.A. "Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi" Toshkent o'qituvchi 1996 yil
3. Jumayev M.E., Tojiyeva Z.G. "Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi" Toshkent fan va texnologiya 2005 yil
4. Ismoilova D. Va boshqalar "Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi" Ma'ruzalar matni Termiz 2005 yil
5. Jumayev M.E. "Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasidan laboratoriya mashg'uloti" Toshkent: "Yangi asr avlodi" 2006 yil.